

Ylioppilasaineiden sijavirheistä

(Jatkoa vuoden 1980 4. viikkoon.)

2. Käsittelin edellisellä kerralla ennakoinnista ja toistosta aiheutuneita sijavirheitä. Sitä aiemmin sanavirheiden yhteydessä ilmeni, että sanat ja sanaliitot saattavat olla kahden ilmauksen sulaumia (ks. Viritäjä 2/1980). Myös yhteyteen sopimaton sija voi aiheutua samasta syystä. On kysymys melko läpinäkyvistä tapauksista: ainakin itselleni tuli helposti mieleen sellainen sanonta, jonka yhteydessä sija olisi oikea. Asia selittyy luontevasti, jos ajatellaan näiden kahden ilmauksen yhdistyneen. Olen seuraavassa jaotellut esimerkit eri tyyppeihin. Ryhmittely osoittaa vain, että kaikenlaiset ilmaukset saattavat kontaminoida. Olen useimmiten korjannut oikeaksi sijan, mutta yhtä hyvin olisi mahdollista korjata sana, jos molemmat ilmaisuvaihtoehdot sopivat yhteyteen.

Seuraavissa tapauksissa on kysymys subjektista (ainakin loogisesta):

»- - retkeilemällä heidän (po. heillä) on mahdollisuus saada monipuolista liikuntaa.»
Kirjoittaja on yhdistänyt ilmaukset *jonkun on mahdollista* ja *jollakulla on mahdollisuus*.

»Glukortikoidien puute (po. puutteesta) voi olla seurauksena monenlaisia häiriöitä.»
Selitys: *jokin aiheuttaa jotakin + jostakin seuraa jotakin*.

Kielemme käytäntö

Tämän jälkeen tulevat esille objektiivirheet. Niitä on runsaanpuoleisesti. Seuraavissa tapauksissa pitäisi akkusatiiviobjektin sijasta olla partitiiviobjekti:

»He haluavat itse kokeilla sen [alkoholin] vaikutuksen» (po. vaikutusta). Selitys: *kokea t. tuntee jokin + kokeilla jotakin.*

»Me suorastaan kaipaamme viikoittaisen väkivalta-annoksemme» (po. viikoittaista väkivalta-annostamme; tarkoittaa televisio-ohjelmia). Selitys: *kaivata jotakin + tarvita jokin.*

Seuraavissa esimerkeissä partitiiviobjektin sijasta pitäisi olla akkusatiiviobjekti:

»He [viranomaiset] ovat unohtaneet (po. laiminlyöneet) nuoria liian kauan.» Selitys: *laiminlyödä jotakin + unohtaa jokin.*

»Kenties nuorten ja etenkin entistä nuorempien alkoholin käytöstä on nostettu liian suurta hälyä» (po. suuri häly). Selitys: *pitää hälyä + nostaa meteli.*

Seuraavassa tapauksessa päätteellisen akkusatiivin sijasta pitäisi olla pääteeton: »- - soittamisen (po. soittaminen) saadaan aikaan hieman toisella tavalla.» Selitys: *soittaminen saadaan + soittaminen saa aikaan.*

Joissakin tapauksissa ei pitäisi olla objektinsijaa:

»- - mutta miten on huolehdittu katselijoiden turvallisuus» (po. turvallisuudesta)? Selitys: *taata jokin + huolehtia jostakin.*

»- - ja nykyään ne ovat noin viidenneksen (po. viidennes) kansantuotteestamme.» Selitys: *muodostavat viidenneksen + ovat viidennes.*

Eräissä esimerkeissä taas pitäisi olla objektinsija:

»Opettajien tulisi ottaa yhteyttä syrjityn lapsen vanhempiin ja pohtia heidän kanssaan lapsen ongelmista» (po. ongelmia). Selitys: *keskustella jostakin + pohtia jotakin.*

»Nykyaikaisessa keittiössä on monia sähkölaitteita, joista (po. joita) vielä muutama vuosikymmen takaperin ei olisi voitu kuvitellakaan.» Selitys: *uneksia jostakin + kuvitella jotakin.*

»Myös hyönteisistä kasvaa nopeasti myrkyille (po. myrkyin t. myrkyjä) kestäviä kantoja.» Selitys: *myrkyin t. myrkyjä kestävä + myrkyille vastustuskykyinen.*

Kaksi edellistä esimerkkiryhmää osoittavat, että objektin ja muun määritteen ero

on toisinaan näennäinen. On lähimerkityksisiä ilmauksia, joista toisen vastaava määräite on objektinsijoissa, toisen muussa sijassa.

Seuraavassa tapauksessa ovat sekaantuneet predikatiiviverbiaalin ja predikatiivin sisältävät ilmaukset: »Kehittäessään sähköakustista laitettaan amerikkalainen Alexander Graham Bell tuskin arvasi, kuinka mullistavaksi (po. mullistava) tuo keksintö tulisi olemaan.» Selitys: *tulla joksikin + tulla olemaan t. olla jotakin.*

Predikatiiviverbiaalin sisältävät ilmaukset sekaantuneet: »Jo yhden kaulaketjun ansiosta voi tuntee itsensä tarpeeksi kauniilta (po. kauniiksi), mutta joku toinen voi tuntee itsensä orvoksi ilman koruja.» Selitys: *näyttää jollakin + tuntee joksikin.* Huomattakoon, että jälkimmäisessä lauseessa *tuntee*-verbin rektio on jo oikea. (Koko virkkeen ajatus on epäloogisesti muotoiltu.)

Tämän jälkeen tapauksia, joissa ovat sekaantuneet muun määritteen sisältävät ilmaukset:

»Puolueesta (po. puolueeseen) sitoutumatomalla sanomalehdellä ei ole vaikeuksia myös pysyä sellaisena.» Selitys: *sitoutua johonkin + riippua jostakin.*

»Ruotsissa skandinavismiin kannattajat vaativat Suomen palauttamista entiseen emämaahan» (po. entiselle emämaalle). Selitys: *liittää johonkin + palauttaa jollekin.* Verbillä *palauttaa* on tosin rektiot *palauttaa jollekin* ja *johonkin*, joiden merkitykset ovat erilaiset. Tässä tapauksessa tuskin kuitenkaan on kysymys niiden sekaantumisesta.

»Koneet ovat saaneet elämämme (po. elämässämme aikaan) yhden pahan puutteen.» Selitys: *saada jossakin aikaan + tuoda johonkin.*

»Tarkoitukseni on näyttää sukulaisille, mihin pystyn ylioppilaskirjoituksista» (po. ylioppilaskirjoituksissa). Selitys: *miten selviytyä jostakin + mihin pystyä jossakin.*

Eri ajanilmauksissa käytetään eri sijoja. Siksi ilmausten yhdistyessä ajatuksissa sija saattaa vaihtua:

»Ihailen entisiä hyviä aikoja, jolloin nuoret ja vanhat tekivät joka sunnuntaina (po. sunnuntai) yhdessä pitkiäkin kirkko-

matkoja - -» Selitys: *sunnuntaina + joka sunnuntai*.

»Kun isä ja äiti juovat *lauantai-illalla* (po. *lauantai-iltana*) kotona, - -» Selitys: *illalla + lauantai-iltana*.

Seuraavissa esimerkeissä on kysymys paikasta:

»Pienikin kunta voi olla kehityskelpoinen, mistä on osoituksena teollisuuden hidas mutta varma leviäminen *paikkakuntaan*» (po. *paikkakunnalle*). Selitys: *kuntaan + paikkakunnalle*. Sana *kunta* esiintyy edellä, mikä tässä tapauksessa selittää sen vaikutuksen muistissa.

»- - kuljettaa joko eläintarhaan, luonnonpuistoihin tai vapauteen *uusille elinympäristöille*» (po. *uuteen elinympäristöön*). Selitys: *uusille asuinsijoille + uuteen elinympäristöön*.

Joskus kahden ilmauksen sekaantuma ilmenee jopa siten, että kirjoittaja käyttää rinnasteisissa sanoissa eri sijoja:

»Kasvatti-isänsä *varakkuuden* ja hänen *hyvästä tahdostaan johtuen* (po. *hyvän tahtonsa vuoksi t. ansiosta*) Poe sai hyvän kasvatuksen ja koulutuksen.» Selitys: *jonkin vuoksi t. ansiosta + jostakin johtuen*.

»Samanlainen herkkä suhde on myös *psykiatrilla* ja hänen *potilaansa välillä*» (po. *potilaallaan*). Selitys: *jollakin on + joidenkin välillä on*.

3. Eräät tapaukset ovat kaksitulkintaisia: väärän sijan syyksi voidaan ajatella sekä kahden ilmauksen sekaantumaa että sijan assimiloitumista lauseyhteydessä läheisen muodon kaltaiseksi. Mahdollisesti on kyse molempien seikkojen yhteisvaikutuksesta.

Useimmat esimerkit ovat sellaisia, että mahdollinen malli sijaitsee mukautuneen sijan edellä. Tämä pitää yhtä niiden tapausten kanssa, joissa syynä oli yksinomaan toisto (ks. Virittäjä 4/1980). Seuraavissa yhteyksissä on kyse saman lauseen sanoista:

»Valtion tulisikin kaikin tavoin yrittää parantaa äänestäjien *kiinnostusta yhteiskunnallisista kysymyksistä*» (po. *yhteiskunnallisiin kysymyksiin*). Selitys: 1) *kiinnostus johonkin + kiinnostunut jostakin*. 2) Toisaalta pääsana on voinut olla attributiivin sijan

mallina. Muoto *kiinnostusta* on partitiivi, mutta sen lopun äänneasu on sama kuin elatiivin päätte.

»Nykypäivänäkin voidaan puhua *yllellisyydestä korujen käytöstä*» (po. *käytössä*). Selitys: 1) *yllellisestä korujen käytöstä + yllellisyydestä korujen käytössä*. 2) Attributiivin elatiivi voi olla myös pääsanana mallin mukaan muodostettu.

»Bellin keksimä puhelin on nyt *saavuttanut erään kehitysvaiheen loppuun*» (po. *lopun*). Selitys: 1) *päästä johonkin + saavuttaa jokin*. 2) Toisaalta attributiivin kuuluvien geneetiiviasuisten sanojen loput muistuttavat illatiivia ja ovat siksi voineet vaikuttaa objektina olevan pääsanansa sijan vaihtumiseen.

Seuraavissa tapauksissa mahdollinen malli on eri lauseessa:

»Yhdysvalloissa, *josta* useimmat näistä *väkivaltaisista viihdeohjelmista* ovat lähtöisin, on alettu *kiinnittää huomiota* näiden vaikutuksesta (po. *vaikutukseen*) erilaisiin ihmisryhmiin.» Selitys: 1) *kiinnittää huomiota johonkin + huolestua jostakin*. 2) Toisaalta edellä on runsaasti elatiivimuotoja.

»- - kuinka tärkeä hyvä kunto on *kaikille*. Kun *koululaisille* (po. *koululaiset*) *opetetaan ymmärtämään* liikunnan välttämättömyys, - -» Selitys: 1) *opettaa joku ymmärtämään jotakin + opettaa jollekin jotakin*. 2) Edellä on allatiivi.

»Hän voi tuntea, että *häntä* tuijotetaan näitten tapojen takia ja että *häntä* (po. *hänelle*) *nauretaan* selän takana.» Selitys: 1) *pilkata jotakin + nauraa jollekin*. 2) Edellä on rinnasteisessa lauseessa partitiivi yhteydessä *häntä tuijotetaan*. Lisäksi on kyse samasta sanasta.

»Noudettuaan omansa maan päältä Jeesus antaa sataa *tulikiveä* ja *tulta* ihmisten päälle. *Tätä rinnastetaan* (po. *verrataan*) usein helvettiin, - -» Selitys: 1) *verrata jotakin johonkin + rinnastaa jokin johonkin*. 2) Edellä on partitiivimuotoja.

Joissakin tapauksissa mahdollinen malli on jäljessä. On kysymys saman lauseen sanoista:

»Niitä [irtolohkareita] *esiintyy* jopa satojen kilometrien *päästä* (po. *päässä*) *enäkalliostaan*.» Selitys: 1) *esiintyä jossakin +*

Kielemme käytäntö

löytyä jostakin. 2) Toisaalta pääsana on voinut mukautua attributiivin sijaan.

»Ihmiset eivät *kyllästy katsomasta* (po. *katsomaan*) *jokapäiväistä* väkivallansyöttöä *kuvaruuduistaan.*» Selitys: 1) *lakata jostakin + kyllästyä johonkin.* 2) Toisaalta infinitiivi on voinut mukautua määritteidensä malliin.

4. Verbeillä on monesti eri sijoissa olevia määritteitä, joiden tehtävät ovat erilaiset. Joskus sijat sekoittuvat keskenään.

Seuraavissa esimerkeissä on kysymys henkilömääritteestä, ja siksi niissä pitäisi olla henkilöä osoittava sija:

»Taiteilijat tuntevat olevansa vastuussa taiteensa *vastaanottajista.*» Po. *vastaanottajille.* Sanotaan *olla vastuussa jostakin jollekin.*

»Puhelinta pidettiin vielä vain *yläluokkaan* kuuluvana, - -» Po. *yläluokalle.* *Kuulua-*verbin henkilömäärite tulee allatiiviin ja muu määrite illatiiviin.

Päinvastainen on seuraava esimerkki. Siinä on henkilöön viittaava sija allatiivi, vaikka ei ole kysymys henkilöstä: »- - ja minä (olin) vihainen *kovalle rehkimiselleni*; - -» Po. *kovasta rehkimisestäni.* Sanan *vihainen* henkilömäärite tulee allatiiviin ja asiamäärite elatiiviin.

Seuraavissa yhteyksissä ei pitäisi olla objektinsijaa:

»Katselijan annetaan 'nauttia' vain itse *raaka* ja usein *vastemielinen rikos*, - -» Par. *nauttia raa'asta rikoksesta.* *Nauttia-*verbin merkitys on erilainen sen mukaan, onko määrite objektinsijassa vai elatiivissa. Vrt. *nauttia ruoka t. ruoasta*, mutta vain *nauttia säästä.* Kirjoittaja tosin osoittaa lainaus-

merkeillä, ettei tarkoita sanan merkitystä aivan tavanomaiseksi.

»On väärin, jos lapsi joutuu kärsimään vanhempiensa *epäonnistumisista.*» Po. *epäonnistumisista.* *Kärsiä-*verbin merkitys on usein 'sietää', kun sen määrite on objektinsijassa.

Objektinsija taas kuuluisi seuraavaan: »Ja koska pidän hyvin paljon musiikista, olen päättänyt itse oppia soittamaan *jollakin instrumentilla.*» Po. *jotakin instrumenttia.* Adessiiviin liittyy vivahde, että on kysymys välineestä.

On ilmennyt, että sana- ja sijavirheillä voi olla useita syitä ja toisaalta molemmat virhetyypit voivat aiheutua samoista syistä (ennakointi ja toisto sekä kontaminaatio). Ennakointi ja toisto selittyvät tekstiyhteydestä, joten sitä on virheitä selvitettäessä erityisesti tarkattava.

Kaikkiin sana- ja sijakysymyksiin ei löydy vastausta kirjallisuudesta, eikä ainepinon ääressä ahertavalla ole aina aikaa-kaan etsiä tietoja. Meillä jokaisella on kuitenkin aivoissamme äidinkielemme kielioppi, johon lukemiemme ja kuulemiemme ilmausten vertaaminen käy käden käänteessä. (Erinäisten sovittujen asioiden tunteminen on toki myös tarpeen.) Sana- ja sijaseikkoja on nähdäkseni syytä tiedostuttaa myös oppilailla. Heille voi olla mieluisa kokemus oivaltaa, miten paljon he oikeastaan osaavat, kun he hallitsevat äidinkieltänsä.

Kaija Metsä-Heikkilä